

IŠORINIŲ EKSPERTŲ SIŪLYMAI SOCIALINIO, EMOCINIO, SVEIKATOS, LYTIŠKUMO, RENGIMO ŠEIMAI UGDYMO IR ŽMOGAUS SAUGOS BENDRAJAI PROGRAMAI TOBULINTI

Skelbiame siūlymų, gautų atnaujintos pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos 2020-12-14 d. projektui, apibendrinimą. Dėkojame už gautus siūlymus. Juos gavome iš Natūralaus šeimos planavimo asociacijos, Lietuvos moksleivių sąjungos, Asociacijos „Šviesos kampelis“, Lietuvos psichologų sąjungos edukacinės psichologijos komiteto, LR Valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Nacionalinės šeimų ir tėvų asociacijos, Lietuvos tėvų forumo, Sąjungos „Vardan šeimos“, Mokymosi šeimoje asociacijos, Laisvos visuomenės instituto, LR Užsienio reikalų ministerijos, trijų pavienių asmenų.

Eil. Nr.	Pasiūlymas	Atsižvelgta/Neatsižvelgta	Jeigu neatsižvelgta, kodėl neatsižvelgta
1.	Nenaikinti SLURSP, bet palikti galioti lygiagrečiai su Socialinio, emocinio, sveikatos ugdymo ir žmogaus saugos programa;	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Didelė dalis SLURS programos yra integruota į dorinio ugdymo, gamtamokslinio ugdymo krypties dalykus. Atnaujinant programas siekiama išvengti turinio dubliavimo. Programos 1-3 dalių paskirtis padėti išsiugdyti konkrečius gebėjimus, kurie yra svarbūs ir šeimos planavimui, ir vykdant ankstyvojo nėštumo ar ankstyvųjų lytinių santykių prevenciją. Todėl į SESLRŠUŽS programą SLURS programa integruota tik iš dalies, aspektais, kurie atitinka SEU ir žmogaus saugos turinį.</p> <p>Socialinio ir emocinio ugdymo programa, Sveikatos, lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai programa ir Žmogaus saugos programa – trys savarankiška</p>

			<p>turinį apibrėžiantys ugdymo turinio konstruktai, kurie kelia labai artimus tikslus, vienas kitą papildo. Žmogaus saugos programa siekia suteikti mokiniams žinias susijusias su sveikatos ir gyvybės saugojimu, SLURŠ programa jungia kelias programas: emocinę sveikatą, socialinę sveikatą ir fizinę sveikatą, lytiškumo ugdymą ir rengimo šeimai dalis. Socialinio ir emocinio ugdymo programų turinys siekia padėti išsiugdyti vaikams įgūdžius, vertybes, nuostatas ir elgesio modelius, kurie reikalingi ne tik sėkmingam SLURŠ, Žmogaus saugos programų nuostatų įgyvendinimui, bet ir siekiant sėkmingesnio dalyvavimo formaliojo ir neformaliojo ugdymo procese, bendraujant su bendraamžiais ir suaugusiaisiais. SEU programa siekia padėti išsiugdyti svarbius įgūdžius reikalingus siekiant įvairaus pobūdžio prevencijos tikslų, pilietiškumo ir asmeninės profesinės karjeros planavimo tikslų.</p>
2.	<p>Dėti daugiau pastangų į vaikų lytiškumo ugdymą įtraukiant jų tėvus, pavyzdžiui, organizuojant specialias paskaitas tėvams, informuojant juos apie lytiškumo ugdymo veiksmus mokyklose bei primenant, kad jie turi teisę rinktis lytiškumo ugdymo turinį.</p>	<p>Siūlymas pateiktas ne BP tobulinimui, bet darbo mokykloje su tėvais organizavimui.</p>	<p>Siūlymas pateiktas ne BP tobulinimui, bet darbo mokykloje su tėvais organizavimui.</p> <p>BP sudaryta remiantis (BP rengimo Vadovu), skirta ugdymo procesui mokykloje realizuoti.</p> <p>Programoje išdėstytas turinys – bendrojo ugdymo programos turinys. Galimybė</p>

			<p>įtraukti tėvus ir globėjus į ugdomų gebėjimų įtvirtinimą labai svarbus, tačiau, vadovaujantis LR Švietimo įstatymu, programos negali įpareigoti tėvų ir globėjų dalyvauti akademinio vaikų ugdymo procese. Įtraukimas gali būti pagrįstas tik geranoriško tėvų ir globėjų bendradarbiavimo pagrindu. Išsakome viltį, kad į šį svarbų programos įgyvendinimo sėkmei elementą atsizvelgs programą įgyvendinantys pedagogai ir metodinių priemonių autoriai. Taip pat pritaria me bendradarbiavimui mokyklų bendruomenių ir NVO organizacijų, kurios gali suteikti pedagogams ir tėvams pagalbą vykdant vaikų lytinį ugdymą.</p> <p>Atkreipiame dėmesį, kad visos SLURŠ programoje išsakytos nuostatos yra išsaugotos ir praplėstos, įtraukiant platesnį konkrečių įgūdžių ir gebėjimų spektrą. Programos turinys formuotas taip, kad programą baigę mokiniai išsiugdytų reikalingas vertybes, nuostatas ir elgesio modelius, padedančius susiformuoti asmens tapatumui, skatinant išmokti sutarti tiek su bendraamžiais, tiek suaugusia is, mokant atpažinti grėsmę keliančias situacijas ir priimti tinkamus sprendimus įvertinant pasekmes.</p>
--	--	--	--

			<p>Atskiros SLURŠ programos turinio dalys jau nuo 2008 metų atitinka bendrųjų ugdymo programų turinio dalis. Ypač ryškus programų turinio pasikartojimas buvo ir yra dorinio, gamtamokslinio, technologinio, fizinio ugdymo turinyje. Būtent tai sudarė mokykloms prielaidas iki šiol įgyvendinti mokyklose SLURŠ programą, papildant vaikų ugdymą socialinio ir emocinio ugdymo pamokomis ir sudarant sąlygas suteikti platesnes lytinio ugdymo žinias. LR Švietimo, sporto ir mokslo ministro 2019 m. lapkričio 18 d. Įsakymu Nr. V-1317 patvirtintas Bendrųjų programų atnaujinimo gairės nėra imperatyvios. Programų atnaujinimo procese buvo siekiama maksimaliai išvengti programų turinio dubliavimosi, o jeigu jis dubliuojasi, tai turinys turi būti analizuojamas skirtingais aspektais, siekiant ne nusilpninti, o įtvirtinti žinias, įgūdžius ir gebėjimus suteikiant kitus kontekstus.</p>
3.	Skatinti vaikus pasitikėti savo tėvais, kad paauglystėje iškilus su lytiškumu susijusiems klausimams pirmiausia kreiptųsi į savo tėvus.	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Siūlymas pateiktas ne BP tobulinimui, bet darbo mokykloje su tėvais organizavimui.</p> <p>Neabejojame tėvų ir globėjų vaidmeniu ir jo svarba ugdant sveikata stiprinančias nuostatas, tačiau Programa negali įtraukti vaikų tėvų ir globėjų, nes tai ne prevencinė ar neformali programa.</p>

			<p>Bendradarbiaudami, galime sukurti procesą, kuriame į socialinį ir emocinį, sveikatos, lytiškumo ugdymą ir rengimą šeimai bus įsitraukę ir vaikai, ir suaugusieji. Darbas su tyrimais patvirtintomis metodinėmis priemonėmis padės užtikrinti programos įgyvendinimo kokybę, tad kviečiame bendradarbiauti sudarant sąlygas mokytojams ir tėvams įgyti pakankamai žinių ir pasiruošimo kokybiškai vesti vaikus link suaugusio žmogaus gyvenimo, kad jie ateityje taptų sveikomis, tvirtu charakterio, linkusiomis padėti kitiems ir laimingomis asmenybėmis, gebančiomis sieti savo ateitį su savo šalies ateitimi, kurti ir išlaikyti tvarius ir ilgalaikius santykius, bei šiuos gebėjimus sugebėtų ateityje perduoti savo vaikams.</p>
4.	<p>Visa programa labai padrika, fragmentiška, neatsižvelgiama į amžiaus tarpsnių ypatumus. Programoje neįvedama prevencijos sąvoka; nepadedama mokiniams susivokti pirminės prevencijos privalumų prieš antrinę ar tretinę prevenciją. Neaišku kodėl pirmų ir antrų klasių moksleiviai turi būti mokomi širdies masažo ir dirbtinio kvėpavimo, nors jų fizinis išsivystymas nepakankamas, kad jie pajęgtų taisyklingai ir efektyviai tai padaryti ir išgelbėti žmogaus gyvybę. Todėl šio amžiaus tarpsnio moksleivius galima mokyti kaip atpažinti gyvybei grėsmingas būkles ir laiku pakviesti pagalbą, bet ne veiksmų, kurių jie dar nepajęgūs atlikti. Kažkodėl pirmų antrų klasių mokiniai nemokomi pasirinkti sveikatai palankių maisto produktų, nors, mano nuomone, jie tai pajęgūs padaryti .</p>	Atsižvelgta iš dalies.	

5.	<p>Nors mokslo tyrimai įrodo, kad pagrindinį poveikį žmogaus sveikatai turi sveika mityba ir fizinis aktyvumas, programoje tai visiškai neakcentuojama. Apie mitybos sutrikimus pradedama kalbėti tik 8 klasėje, nors dėl paspartėjusios brandos ir didelio visuomenės spaudimo grožio standartams, dietų pradeda laikytis ir turi mitybos sutrikimų jau šeštokės -taigi šią temą nagrinėti reikia daug anksčiau, negu numatyta programoje. Nėra ir vaikus dominančių gyvybės atsiradimo, jos sakralumo temų, nenagrinėjami lyčių skirtingumo bei papildomumo aspektai. Visiškai nesuvokiama, kodėl vyresnių klasių moksleiviai nemokomi žmogaus gaivinimo standarto ¹, kurio pagrindinis elementas yra mokėjimas įvertinti gyvybei grėsmingą būklę ir teisingai atlikti krūtinės ląstos paspaudimus(širdies masažą). Peržvelgus programą atrodo, kad dirbtinis kvėpavimas yra vienintelis žmogaus gaivinimo elementas., Tuo tarpu pagal paskutines gaivinimo rekomendacijas jis net neturi būti atliekamas (grėsmė užsikrėsti ŽIV, hepatitais) Dirbtinis kvėpavimas yra atliekamas tik savo šeimos nariams ir tai tik kaip papildomas, o ne pagrindinis gaivinimo elementas, kaip kad teigiama programoje.</p> <p>Visai neaišku kodėl aštuntokai nagrinėja tik bronchinę astmą ir visiškai neliečia kitų ligų, kurių požymius taip pat reikia žinoti, norint įvertinti ligonio būklę ir žinoti kada kviesti pagalbą ir kaip elgtis iki atvykstant medikams (cukrinis diabetas, epilepsija)</p> <p>Nors santuoka grįsta šeima pagal šalies konstituciją yra valstybės pagrindas, projekte nebelieka ankstesnėje rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programoje buvusių vertybinių nuostatų.</p> <p>Manau, kad būtina tobulinti socialinio, emocinio, sveikatos ugdymo ir žmogaus saugos programą, ypač taisytina sveikatos ugdymo dalis.</p> <p>https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/aef0d80b80811e8aa33fe8f0fea665f?jfwid=-i5h6ashah</p> <p>1.žmogaus gaivinimo standartas</p>	Atsižvelgta. Pildoma	<p>Programa atliepia bazinius žmogaus vystymosi poreikius, atsižvelgiant į mokslines rekomendacijas ir vaikų kognityvinės ir emocinės raidos aprašą.</p> <p>Pateikta užklausa Krizių tyrimų centrui dėl 1- osios pagalbos teikimo žinių ir įgūdžių, kuriais planuojama papildyti Žmogaus saugos BP dalį.</p>
6.	<p>Manau, kad būtina tobulinti socialinio, emocinio, sveikatos ugdymo ir žmogaus saugos programą, ypač taisytina sveikatos ugdymo dalis.</p>	Atsižvelgta. Pildoma	

7.	<p>Dokumente nėra punkto, kuris informuotų apie mokykloje dirbantį psichologą.</p> <p>Pasiūlymas: įtraukti punktą apie psichologą: išskirti kas jis yra, kokią pagalbą gali suteikti, kokių atveju reikėtų kreiptis</p>	Atsizvelgta.	<p>Programos 4 pasiekimų sritis „Asmens, bendruomenės gerovės kūrimas, sveikatos stiprinimas ir saugojimas”, 3 pasiekimo sritis „Tyrinėja, įvardija savo ir bendruomenės poreikius ir veikia juos tenkinant” nusako, kad mokiniai jau 1 klasėje susipažįsta su mokykloje dirbančiais darbuotojais ir jų atliekamomis funkcijomis: <i>Susipažįsta su mokyklos darbuotojais ir tyrinėja ir mokosi apibūdinti jų atliekamus darbus (administracijos darbuotojai, pagalbos vaikui specialistai, pagalbos personalas, visuomenės sveikatos specialistas, bibliotekininkas, valgyklos darbuotojai, budintys, valytojai ir kiti ūkio darbuotojai).</i></p> <p>Programos 1 pasiekimų sritis „Savęs pažinimas, kėlimas ir siekimas asmeninių tobulėjimo tikslų”, 3 pasiekimo sritis „Tyrinėja, atpažįsta, įvardija ir plėtoja asmeninius pomėgius, savybes, talentus, įgūdžius, gebėjimus”. <i>Tyrinėja ir mokosi įvardyti bendruomenės išteklius, kuriais gali naudotis (pavyzdžiui, žaidimų aikštelė, parkas), susipažįsta su mokyklos ir bendruomenės pagalbinkais (valytojas, valgyklos darbuotojais, sveikatos priežiūros specialistu, bibliotekininku, socialiniu pedagogu ir kt.), atpažinti bendruomenės narius,</i></p>

			<p>kuriems gali prireikti pagalbos ir palaikymo ir kurių pagalbos gali prašyti patys.</p> <p>Atsižvelgdami į siūlymą papildėme „...socialiniu pedagogu, psichologu ir kt.”</p>
8.	<p>Dokumente trūksta informacijos apie šeimą, darnius tarpusavio santykius, konfliktų sprendimo būdus ir pan., o tai stipriai koreliuoja su saugia moksleivio aplinka.</p> <p>Pasiūlymas: įtraukti punktą, kuris atlieptų tėvų ir vaikų santykių temą: kaip spręsti kilusius konfliktus šeimoje? Kaip atrasti ryšį su tėvais – drąsiai pasakyti bei išreikšti savo emocijas, išgyvenimus.</p>	Neatsižvelgta.	<p>Atkreipiame dėmesį į tai, kad ne vaikai yra atsakingi už tarpusavio santykių darną šeimoje. Tėvų pareiga sukurti saugią augimo aplinką vaikams.</p> <p>Programa siekia ugdyti bendražmogiškas vertybes ir įgūdžius, kurie pritaikomi įvairiose situacijose: klasėje, mokykloje, neformalioje aplinkoje ir žinoma, šeimoje. Ugdomi įgūdžiai, tokie, kaip emocijų atpažinimas, įvardijimas, situacijų, kurios sukelia emocijas analizavimas, mokymasis įveikti sudėtingas emocijas, nusiraminti, jausti fizinius nerimą keliančius signalus, „skaityti” kūno kalbą, atpažinti kitų emocijas, mokėti tinkamai klausyti ir reaguoti, mokytis būti grupės/komandos nariu, priiimti atsakomybes, pripažinti, kad žmonės yra skirtingi, atpažinti, kada reikia pagalbos, ir padėti, atpažinti pyktį ir į jį tinkamai reaguoti, mokytis sustabdyti konfliktą, mokėti konflikto valdymo strategijų, analizuoti taisyklių svarbą ir būti aktyviu dalyviu dėl jų tariantis, mokytis atsakingo elgesio įvertinant pasekmes-tai tik keletas svarbių įgūdžių, kurių mokosi 1-4 klasių mokiniai. Šių įgūdžių</p>

			<p>ugdymas sudaro pamatą darniems santykiams ne tik šeimoje. Socialiniame ir emociniame ugdyme šeimos vaidmuo neatsiejamas nuo ugdymo sėkmės. Kadangi šeima – artimiausia vaiko ugdymo aplinka, o socialinis ir emocinis ugdymas remiasi įgūdžių pritaikymu realiame gyvenime, tai viskas kas vyksta pamokos metu turi būti pritaikoma reflektuojant ir siejant žinias su realiu gyvenimu, atsakant į klausimus: kas vyksta ir ko mokausi?, kas iš to, kad tai mokausi? Kaip šias žinias ir įgūdžius pritaikysiu?</p>
9.	<p>Nėra informacijos apie smurtą, kaip elgtis matant arba patiriant smurtą šeimoje, mokykloje ir pan. Pasiūlymas: įtraukti punktą, kuriame būtų siekiama moksleivius supažindinti su smurto rūšimis, sprendimo būdais ir pan.</p>	Atsižvelgta.	<p>2 pasiekimų „Tarpusavio santykių kūrimas ir bendradarbiavimas“, 4 pasiekimo sritis „Kontroliuoja neįgijamus santykius ir taiko konfliktų valdymo strategijas“ skirta smurto prevencijai. Programos 4 pasiekimų sritis „Asmens, bendruomenės gerovės kūrimas, sveikatos stiprinimas ir saugojimas“, 1 pasiekimo sritis „Saugo savo ir kitų gyvybę ir sveikatą“ taip pat skirta savisaugos įgūdžių formavimui. Pradinių klasių mokiniams svarbu išmokyti atpažinti konfliktines situacijas, kurios gali peraugti į smurtą, išmokyti atpažinti, kada negali jie patys įveikti konflikto, patyčių, pykčio ir reikia kreiptis į suaugusiuosius, taip pat svarbu mokytis saugoti savo ir kitų sveikatą ir gyvybę. Todėl, dėmesys skiriamas</p>

			<p>igūdžių formavimui, kurie padeda išvengti atsidūrimo pavojingose sveikatai ir gyvybei situacijose, visų smurto rūšių kontekste. Ypatingas dėmesys skiriamas seksualinės prievartos prevencijai svarbių igūdžių ugdymui.</p>
10.	<p>1-2 klasėje trūksta informacijos apie atsparumą nesaugiam elgesiui. Vaikas į mokyklą gali ateiti jau patirdamas smurtą, tai laukti dar du metus, kol sulauks reikiamos informacijos atrodo nelogiška. Galų gale, mokykla vaikui gali būti vienintelė vieta, kurioje jo problemos gali būti pastebėtos ir gali būti suteikta pagalba.</p> <p>Pasiūlymas: 1-2 klasėje moksleivius reikėtų supažindinti su atsparumu nesaugiam elgesiui. Pvz.: Mokosi atsparaus nesaugiam elgesiui igūdžių (psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, dalyvavimo nusikalstamose grupėse, seksualinės prievartos ir pan.)</p>	Atsižvelgta.	<p>Visų igūdžių formavimasis turi raidą. Igūdžio formavimasis prasideda nuo savimonės, savo jausmų atpažinimo ir įvardijimo ar man situacija X tinka ar ne tinka, kaip jaučiuosi, ką galiu pakeisti ir kaip, sprendimo priėmimo veikti. Pagalbos prašymas – svarbus igūdis, kuris pradeda formuotis jau ankstyvoje vaikystėje. Būtent šis igūdis ugdo drąsą kreiptis pagalbos, kitas igūdis – atpažinti suaugusiuosius, kuriais galiu pasitikėti ir galiu į juos kreiptis pagalbos.</p> <p>Atsparumo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimui ugdymas prasideda taip pat nuo ankstyvosios vaikystės. Priešmokykliniam ugdymui-2 klasėje per kūno pagrindinių organų funkcijų pažinimą, jų saugojimą, sveiko maisto ir gėrimų pasirinkimą, saugų vaistų vartojimą ir buitinių priemonių, pavojingų sveikatai atpažinimą ir nuo jų saugojimosi.</p> <p>Programoje taip pat atsižvelgta ir įtraukti kiti atsparumą (psichoaktyviųjų medžiagų vartojimui, dalyvavimui nusikalstamose grupėse, išvengimui</p>

			<p>seksualinės prievartos išvengimo ir t.) igūdžius stiprinantys veiksniai. Apie sėkmingą psichoaktyviųjų medžiagų prevenciją galima skaityti <i>Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos mokymo programa mokinių tėvams. Metodinės rekomendacijos.</i> SPPC, 2009.</p>
11.	<p>Manome, kad 1-2 klasių moksleivis nėra pasirengęs mokytis pirmosios pagalbos teikimo, nes tais pačiais metais jis yra susipažįsta su pagalbos terminu, tad iš karto mokytis teikti pirmąją pagalbą yra neracionalu. Pasiūlymas: išbraukti šį punktą „Mokosi kaip atlikti dirbtinį kvėpavimą (atlaisvinti kvėpavimo takus ir spausti krūtinės ląstą, fiksuoti sulūžusias galūnes, uždėti spaudžiamąjį tvarstį). Mokosi sustabdyti gyvybei grėsmingą išorinį kraujavimą, žinoti pirmosios pagalbos teikimo principus, suteikti pagalbą ir sustabdyti kraujavimą iš nosies, suteikti pirmąją pagalbą įsidrėskus, nusideginus, užspringus. Mokosi suteikti stabilią šoninę padėtį.”</p>	<p>Atsižvelgta iš dalies. Laukiama specialistų patikslinimo.</p>	<p>Pirmosios pagalbos igūdžiai įtraukti atsižvelgiant į naujausias pirmosios pagalbos igūdžių formavimo tendencijas, bei Krizių tyrimo centro specialistų rekomendacijas. Kaip ir kiti svarbūs gyvenimui igūdžiai turi pradėti formotis anksti. 8 metų vaikų fizinis išsivystymas jau leidžia pradėti mokytis, pavyzdžiui, širdies masažo. O išorinį kraujavimą sustabdyti turi mokėti jau priešmokyklinio amžiaus vaikai.</p>
12.	<p>Dokumente yra minima apie vaikų supažindinimą su skirtingomis kultūromis, rasėmis, tradicijomis. Manome, kad vertėtų ne tik supažindinti, bet ir paaiškinti, jog visi žmonės, kultūros yra unikalios ir t.t... Pasiūlymas: įtraukti punktą, kuriame būtų supažindinama ir paaiškinama apie pasaulyje vyraujančių rasių, kultūrų, tradicijų bei unikalumą, ugdant toleranciją.</p>	<p>Derinama su kitomis BP.</p>	<p>Šios temos yra įtrauktos į socialinio ugdymo BP.</p>
13.	<p>Mokymosi turinys 5 - 6 klasėms Pastabos 1. Nerimo, streso atpažinimas, įveika ir valdymas – trūksta informacijos apie viešąjį kalbėjimą, nes šiuo metu moksleiviai pradeda vykdyti pirmuosius pristatymus, tad reikėtų informuoti apie pasitikėjimą savimi ir pan.</p>	<p>Derinama su kitomis BP.</p>	<p>Socialinis ir emocinis ugdymas skirtas konkrečių igūdžių ugdymui. Nerimas ir stresas kyla įvairiausiose situacijose. Tikslas – išmokti atpažinti signalus, tinkamai ir laiku į juos reaguoti, nusiraminti, ar esant nusiramino</p>

	<p>Pasiūlymas: įtraukti punktą, kuris informuotų apie viešojo kalbėjimo subtilybes, supažindintų su viešojo kalbėjimo sąvoka, pasitikėjimo savimi didinimo metodais.</p>		<p>sunkumams – kreiptis pagalbos. Išugdytas įgūdis labai svarbus viešo kalbėjimo metu, testų, atsiskaitymų, o vėliau ir egzaminų metu. Sėkmingai išsiugdžius nerimo ir streso įveikos įgūdžius bus galima juos pritaikyti įvairiose gyvenimo situacijose.</p> <p>Viešo kalbėjimo sąvokos įvedimas priskiriamas kalbiniam ugdymui. Socialinio ir emocinio ugdymo vaidmuo – skatinti mokinius reikšti mintis saugioje aplinkoje.</p> <p>Pasitikėjimas savimi susideda iš trijų matmenų: įgūdžių ir gebėjimų, atsakingo elgesio ir pagarbos sau ir kitiems. Šie trys pasitikėjimui svarbūs įgūdžiai ir gebėjimai yra stiprinami visos Programos mokymo metu kartu ir kiekvienas įgūdis atskirai.</p>
14.	<p>Mokymosi turinys 5 - 6 klasėms Pastabos</p> <p>Asmeninių pomėgių, savybių, talentų, įgūdžių, gebėjimų atpažinimas, įvardijimas ir plėtojimas – trūksta informacijos apie savivertę, savianalizę</p> <p>Pasiūlymas: įtraukti temą apie savivertę; kaip priimti ne tik stipriąsias bet ir silpnąsias savo sritis, atlikti savianalizę.</p>	Atsižvelgta.	<p>Visa programa konstruojama per savirefleksiją. Asmens savivertė susideda ne iš vienos temos ar komponento. Visa programa skirta išugdyti įgūdžius ir gebėjimus, kurie padėtų vaikui, jaunam žmogui siekti sėkmės mokantis ir gyvenime. Tam tikslui svarbūs metakognityviniai gebėjimai ir adekvati savivertė. Pasiekimų sritis „Savęs pažinimas, kėlimas ir siekimas asmeninių tobulėjimo tikslų” skatins ir mokysis analizuoti savo stipriąsias puses, ir tyrinės tas savybes, kurias nori</p>

			patobulinti. Šie įgūdžiai neįmanomi be savianalizės.
15.	<p>Mokymosi turinys 5 - 6 klasėms Pastabos</p> <p>Akademinių ir asmeninių tikslų kėlimas, žingsnių kaip juos siekti planavimas ir veikimas – trūksta informacijos, kaip elgtis susidūrus su kliūtimis.</p> <p>Pasiūlymas: temoje įtraukti informaciją apie numatytų kliūčių sprendimo būdus.</p>	Atsižvelgta. Siūlymas bus įtrauktas į BP Įgyvendinimo rekomendacijas.	Tai yra programa. Kaip įveikti kliūtis – mokymo metodikos turinys. Tai yra, mokytojas planuos pamoką mokiniams ir parinks mokinių poreikius ir mokytojo galimybes geriausiai atliepančias metodines priemones.
16.	<p>Mokymosi turinys 5 - 6 klasėms Pastabos</p> <p>Įtraukiojo elgesio įgūdžių ugdymas – trūksta informacijos apie kritikos priėmimą.</p> <p>Pasiūlymas: įtraukti mokymąsi atpažinti tikslingą ir argumentuotą kritiką nuo pasišaipymų ar panašaus pobūdžio komentarų.</p>	Atsižvelgta. Siūlymas įtrauktas į BP žemesnėse klasėse.	Kritikos priėmimo įgūdis ugdomas jau 3-4 klasėje. 5-6 klasėse šios temos yra įtrauktos į pasiekimų srities „Tarpusavio santykių kūrimas ir bendradarbiavimas“, 1 pasiekimo sritį <i>Teigiamai reaguoti į konstruktyvią kritiką ir priimti atsakomybę už padarytas klaidas, tinkamai reaguoti į kritiką ir kaltinimus, kritiką paversti konstruktyviu grįžtamoju ryšiu ir išvengti kaltinančio tono.</i>
17.	<p>Mokymosi turinys 5 - 6 klasėms Pastabos</p> <p>Kitų žmonių, grupių pomėgių, savybių, talentų, gebėjimų ir kitų ypatumų atpažinimas, įvardijimas ir skatinimas – reikėtų prioretizuoti tolerancijos skatinimą.</p> <p>Pasiūlymas: pridėti temą apie LGBTQ+ bendruomenę: kas tai yra, kodėl reikia toleruoti žmogaus pasirinkimą ir pan.</p>	Neatsižvelgta.	Klausimas diskusijai, ar vardijame visas bendruomenes, ar diskriminuojame išskiriame vieną? Tarkime, kitos bendruomenės gali būti išskirtos rasiniu, tautiniu, sveikatos, ekonominiu, subkultūriniu, geografiniu ar kt. pagrindu. BP siekiama padėti ugdytis bendražmogiškasias vertybes ir įgūdžius, kurie būtų nediskriminaciniai.

18.	<p>Mokymosi turinys 7-8 klasėms</p> <p>Darbas ir bendradarbiavimas įvairiose grupėse – trūksta informacijos apie kritinį mąstymą. Pasiūlymas: pridėti „mokosi pastebėti ir kitų žmonių dirbančių grupėje geras, stipriasias ir blogasias, silpnas savybes.“</p>	Atsižvelgta iš dalies. Siūlymas įtrauktas į BP žemesnėse klasėse.	Šiuos įgūdžius svarbu pradėti ugdyti jau 1-4 klasėse, kas ir yra daroma. 7-8 klasėje papildėme analizuoti grupės narių atskirai ir kartu pastangas. Nerekomenduojame ir atsisakome vertinamųjų sprendimų, skirtų kitiems asmenims. Siekiama, kad kiekvienas asmuo analizuotų savo stipriasias ir silpnasias savybes. Kitų žmonių vertinimas neprisidėtų prie asmeninio tobulėjimo, priešingai, gali trikdyti santykius. Taip pat BP nesiekama moralizuoti.
19.	<p>Neigiamų santykių kontrolė ir konfliktų valdymas – vertėtų akcentuoti kritikos ir užgauliojimų panašumus ir skirtumus.</p> <p>Pasiūlymas: įtraukti, kritikos ir užgauliojimų panašumus ir skirtumus.</p>	Atsižvelgta. Papildyta.	
20.	<p>Savo ir bendruomenės poreikių atpažinimas, įvardijimas ir veikimas juos tenkinant. Pasiūlymas: išbraukti „...numato galimas kliūtis ir problemas, bei planuoja jas išspręsti...“ ir įterpti, kad ieško, ar numato iš kur būtų galima gauti atsakymus į iškilusius klausimus ar neaiškumus.</p>	Atsižvelgta. Papildyta.	<p>Pasiekimų srities „Asmens, bendruomenės gerovės kūrimas, sveikatos stiprinimas ir saugojimas“, 3 pasiekimo sritis „Tyrinėja, įvardija savo ir bendruomenės poreikius ir veikia juos tenkinant“ nukreipia mokinius į aktyvų ir realų veikimą. Numatyti galimas kliūtis yra svarbus įgūdis, kuris taip pat pradedamas ugdyti pradinėse klasėse. Šis įgūdis apima ir klausimų kėlimą, todėl praplėtėme turinio aprašymą pasiūlymu.</p> <p>Ieško ir numato, kur galima gauti atsakymus į iškilusius klausimus ir neaiškumus projekto įgyvendinimo metu.</p>

21.	<p>Dėl bendrojo ugdymo mokyklų mokinių mokymo. Įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje reglamentuota, kad bendrojo ugdymo mokyklos privalo supažindinti mokinius su bendraisiais saugos ir sveikatos darbe ir buityje reikalavimais. Tačiau Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. liepos 18 d. įsakymu Nr. V-1159 „Dėl Žmogaus saugos bendrosios programos patvirtinimo“ patvirtintoje <i>Žmogaus saugos bendrojoje programoje</i> žmogaus saugos kompetencija apima penkias ugdomosios veiklos sritis (psichologinis pasirengimas grėsmėms ir pavojams, saugi elgsena buityje ir gamtoje, saugi elgsena automobilių kelių ir geležinkelių transporto eismo aplinkoje, saugi elgsena ekstremaliose situacijose, pirmoji pagalba), mokymo procese neįtraukiant privalomo supažindinimo su sauga ir sveikata darbe. Siekiant įgyvendinti Įstatymo nuostatas, reikalinga keisti <i>Žmogaus saugos bendrąją programą</i>, papildant ją bendraisiais saugos ir sveikatos darbe reikalavimais. Tik įgyvendinus siūlymus, būtų pasiektas Įstatymu nustatytas reikalavimas suteikti DSS žinių pagrindus mokiniams, besimokantiems pagal bendrojo ugdymo programas.</p>	Atsižvelgta.	Pildoma visas susijusias BP bendraisiais saugos ir sveikatos darbe reikalavimais.
22.	<p>Dėl mokytojų, mokančių DSS, kvalifikacijos. Siekiant, jog moksleiviai ir studentai geriau įsisavintų žmonių veiklos saugos pagrindus, pirmiausiai mokymo įstaigose svarbu užtikrinti saugią mokymosi aplinką ne tik besimokantiems, bet ir mokytojams. Reikiamą mokymo kokybę gali užtikrinti tik tinkamai DSS klausimais parengti mokytojai. Kompetentingas mokytojas yra saugos ir sveikatos mokymo pagrindas. Norint teigiamai paveikti jaunų asmenų požiūrį, pirmiausia reikia kreipti dėmesį į mokytojų pasirengimą. Pažymime, kad Lietuvos Respublikos švietimo mokslo ir sporto ministro 2014 m. rugpjūčio 30 d. įsakymu Nr. V-774 „Dėl Reikalavimų mokytojų kvalifikacijai aprašo patvirtinimo“ patvirtintame <i>Reikalavimų mokytojų kvalifikacijai apraše</i> yra nustatyti reikalavimai civilinės saugos mokytojui (šie mokytojai turi būti baigę civilinės saugos mokymo kursus pagal Civilinės saugos mokymo tvarkos aprašą), tuo tarpu, reikalavimai mokytojams, mokantiems DSS pagal bendrojo ugdymo bei profesinio mokymo</p>	Siūlymui dėl mokytojų pedagogų kvalifikacijos tobulinimo pritariama.	Siūlymas pateiktas ne BP programos projekto, bet pedagogų kvalifikacijos tobulinimui.

	<p>programas, nenustatyti. VDI nuomone, būtina reglamentuoti reikalavimus mokytojų pasirengimui vykdyti DSS mokymą.</p> <p>VDI yra atvira pasiūlymams bei pasirengusi bendradarbiauti atnaujinant mokinių, besimokančių pagal profesinio mokymo programas DSS mokymo turinį, papildant Žmogaus saugos programos turinį DSS žiniomis, teikiant metodinę pagalbą, dalyvaujant mokytojų kvalifikacijos tobulinimo procese. VDI tikisi, kad bus atsizvelgta į šiame rašte pateiktus pasiūlymus dėl DSS mokymo užtikrinimo ir mokymo įstaigos, ruošdamos būsimus Lietuvos darbdavius ir darbuotojus, šviesdamos ir mokydamos jaunos asmenis, ateityje dar atsakingiau formuos jų suvokimą apie DSS svarbą.</p>		
23.	<p>Programos aspektai, kurių projekto aprašymo tekste pasigendama:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Nėra nurodyta, kas parengė šią programą. ✓ Nėra informacijos apie naudotus šaltinius ir autorius. ✓ Nėra aptarta, kas ją turėtų įgyvendinti, kas galės dirbti su programa. ✓ Neaišku, ar bus programa laisvai pasirenkama, ar nacionalinė ir p rivaloma, ar integruota į BU programą, ar įgyvendinama klasės valandėlių metu. ✓ Nėra pagrindimo, kokių tikslu buvo kuriama programa, esant kit oms panašioms programoms. ✓ Nėra pateikta bei pagrįsta, iš kokių lėšų bus programa finansuoja ma. ✓ Neapaaškinta kokių pagrindu programa apjungta su žmogaus sa ugos programa. ✓ Programos sandara ir visas tekstas atrodo gana formaliai, progra ma nukreipta daugiau į formalias ir išorines charakteristikas, apl eidžiant vaiko socialines emocijas, vidines psichologines prieža stis. Pagal programos tekstą atrodo, kad vadovaujamesi nuostata, kad „mokyklos suolas visko gali išmokyti“ ir ji yra daugiau skir ta mokytojui kaip „pagalba lengviau suvaldyti vaikus“. ✓ Programa nėra susijusi su vaiko realiu gyvenimu, neatsizvelgta į vaiko raidos dėsnius (bei neįvardinti kriterijai, pagal kuriuos apr 	Atsizvelgta iš dalies.	<p>Programą rengia NŠA direktorės patvirtinta darbo grupė. Visų BP rengėjai nurodyti svetainėje Mokykla 2030.</p> <p>Programos rengimui naudotų šaltinių sąrašas</p> <p>Programa suderinta su SESG kompetencijos aprašu, kuris parengtas atsizvelgus į vaiko raidą.</p> <p>Kadangi, turinys atitinka vaiko raidą, tyrimais grįstų programų keliamus tikslus ir formuojamą turinį, tai jis atitinka vaiko socialinio ir emocinio bei kognityvinio vystymosi raidą.</p> <p>Programos turinys neformuluoja užduočių. Užduotis formuluos metodinių priemonių rengimo autoriai.</p>

	<p>ašyti pasiekimų lygiai skirtingo amžiaus mokiniams), jo elgesio motyvaciją bei jos skatinimą.</p> <p>✓ Programos mokymosi turinys mokiniams, ypač jaunesniojo amžiaus (pradinukams), pernelyg sunkus, vyrauja abstraktūs terminai bei užduočių aprašymas, kurių suvokimas neatitinka vaiko kognityvinės ir moralinės raidos dėsnų.</p>		
24.	<p>Pateiksime kelis klausimus dėl programos siekiamų rezultatų, pasiekimų lygių: Koks ryšys mokinių socialinių emocinių kompetencijų su psichikos sveikatos samprata ir kitomis panašiomis sąvokomis, dimensijomis?</p>	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Socialinio ir emocinio ugdymo programos – psichikos sveikata stiprinančios programos. Psichikos sveikatos samprata atitinka PSO psichikos sveikatos apibrėžtį (https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/mental-health-strengthening-our-response)</p>
25.	<p>Kokie būtų realūs programos pasiekimų kriterijai amžiaus grupėse (klase) remiantis psichologijos raidos dėsniais?</p>	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Šioje programoje nėra griežtai apibrėžtų gebėjimų pasiekimų tam tikroje klasėje kriterijų. Tai nevertinamas balais ugdymo procesas. Socialinių ir emocinių įgūdžių, gebėjimų stiprinimas vyksta spiralės principu ir atsižvelgiant į individualią vaiko raidą kiekvienas įgūdis gali būti įtvirtintas skirtingai.</p>
26.	<p>Koks ryšys tarp psichikos sveikatos ir minimų kitų emocijų raiškos ir psichologinių mechanizmų, pavyzdžiui, „gynybos mechanizmų“, nes "neigimas" yra vienas iš gynybos mechanizmų, kodėl jis išskirtas kaip atskiras; kas yra atviros ir uždaros emocijos (8 psl, 2 klausimas).</p>	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Tai nėra psichologijos programa. Tai yra socialinio ir emocinio ugdymo programa, kurios tikslas stiprinti vidinius ir išorinius vaiko raidos išteklius, suteikti galimybę pasiruošti priimti sprendimus ir veikti įvertinus pasekmes, kad būtų išvengta žalos.</p>
27.	<p>Per didelis akcentas pačiai vaikų atsakomybei atpažinti ir gebėjimui suvaldyti emocijas. Beje, jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikai dar tik mokosi emocijų atpažinimo ir savireguliacijos (kaip pvz., galėtų būti prevencinė programa „Antras žingsnis“). Savikontrolė padeda nuslopinti stiprias emocijas, tačiau užslopintos emocijos niekur nedingsta, jų</p>	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Socialinio ir emocinio ugdymo programos „neužkrauna“ vaikui atsakomybės, bet moko įvairių būdų, metodų kaip atpažinti emocijas. Į rengiamą programą ir yra integruota</p>

	sugeneruota energija turėtų kažkur „išėiti“. Vaikai gali išmokti suvaldyti ir neparodyti savo jausmų, bet jiems prisikaupus, gali „sprogti“ ir išsilieti per kūno simptomus ir veiksmus. Pvz.: vaikas gali puikiai valdytis mokykloje, bet grįžęs namo išsilies mamai tokiu intensyvumu, kad ji nebežinos kaip vaikui padėti.		mokyklose veikiančių socialinio ir emocinio ugdymo programų geroji praktika.
28.	Vaikus galima mokyti kaip kyla intensyvios emocijos, stresas, ir kad savireguliacija yra susijusi su aukštesniųjų smegenų funkcijų veikla, kuriai galima padėti (pvz., kvėpavimo pratimais). Tačiau jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų savireguliacijos mechanizmai dar tik vystosi ir gali visiškai išsijungti didelio streso metu. Galima pasekmė nepasiekus vaikams mokymosi tikslų - jaustis „netikusiais ar blogais“. Derėtų pažvelgti į emocijas ir elgesį per vidinę vaiko prizmę, o ne suaugusiojo „matus“.	Atsižvelgta.	Pritariame. Grėsmė gali būti tik suaugusiojo gebėjimas reaguoti į vaiko nesėkmes.
29.	Konkretūs pavyzdžiai iš programos teksto : 1-2 kl. siekiamas ganėtinai nerealaus tikslas – „įvairiose situacijose elgiasi kantriai“. Praktinis emocijų valdymas ateina mokantis jas saugiai išreikšti, ir su kitų pagalba.	Atsižvelgta.	Performuluojame „įvairiose situacijose elgiasi kantriai“ pakeitėme į „moka palaukti savo eilės“.
30.	3-4 kl. „analizuoja įvairias situacijas, kuriose buvo nesuvaldytas pyktis ir dėl šios priežasties atsirado ar sustiprėjo konfliktas“. Tačiau vaikai gali pradėti jaustis kalti, patirdami pykčio jausmą, tokio amžiaus vaikas dažnai negali pats suvaldyti pykčio esant stipriam stresui konkrečioje situacijoje.	Atsižvelgta.	Dėl pykčio, pritariame ir tokio tikslo programa neturi, kad vaikai jaustų kaltę. Pastaba skirta suaugusiems.
31.	12 psl. 1 kl. „mokosi argumentuotai paaiškinti kodėl mokykloje, namuose ir visuomenėje reikalingos taisyklės, aiškinasi, ką reiškia būti atsakingam už savo sveikatą, šeimą, draugus ir mokyklos bendruomenę, argumentuoti, kodėl žmogus yra atsakingas už savo elgesį ir kaip taisyklių laikymasis padeda išsaugoti sveikatą.“ Deja, ne vaikai turėtų to mokytis, o mokytojai – kaip pateikti vaikams patrauklia ir suprantama kalba informaciją.	Atsižvelgta.	Pritariame, kad suaugusiems reikia stiprinti savo kompetencijas ir žinoma, svarbus patrauklus vaikams turinys.
32.	16 psl. 7.5. 1 kl. „pasirinkti saugius ir žalos nedarančius gynybos mechanizmus.“ Ar galime teigti, kad „mes renkamės gynybos mechanizmus?“ Tai arba neteisinga formuluotė, arba vaikams	Atsižvelgta.	Tokia formuluotė naudojama socialinio ir emocinio ugdymo programose.

	priskiriamos nerealistiškos savybės ir galimybės.		
33.	21 psl. 10 kl. „atpažįsta, kurie neigimo ir gynybos mechanizmai daro įtaką psichikos sveikatai.” Ši užduotis daugiau skirta psichologui konsultantui ar psichoanalitikui.	Atsižvelgta.	Programoje siekiama aprašyti ne psichologo konsultanto ar psichoanalitiko kompetencijai išdėstyti tinkamą turinį, bet parengti gyvenimo įgūdžių ir įpročių ugdymui svarbius metodinius nurodymus ir BP įgyvendinimo rekomendacijas, kaip organizuoti ugdymą pamokoje.
34.	Svarstyti klausimai ir rekomendacijos dėl programoje dalyvaujančių vaikų ir jų tėvų motyvacijos skatinimo, programos pritaikomumo įvairioms vaikų grupėms: - Pritaikyti programą specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) problemų turintiems vaikams, bei kitataučiams, kitakalbiamis, imigrantams kitoms galimai diskriminuojamoms grupėms.	Siūlymas skirtas Vaiko gerovės komisijos darbo kompetencijai, kuri gauna iš PPT rekomendacijas, kurias pateikia mokytojams, kaip pritaikyti BP SUP vaikams.	Į šiuos pastebėjimus turi būti atsižvelgta rengiant metodines įgyvendinimo rekomendacijas
35.	Programą aprašyti atsižvelgiant į realias vaiko raidos galimybes, t. y., žiūrint „vaiko akimis“, o ne suaugusiojo.	Atsižvelgta. BP parengta atsižvelgus į vaikų kognityvinės ir emocinės raidos aprašą.	BP aprašomoji dalis skirta mokytojų darbui.
36.	Įtraukti į programą vaikų ir paauglių kūrybinių ir pramoginės veiklos užduočių, pvz. vaizdo medžiagos peržiūra, žaidimai, fiziniai pratimai ir kt., kurie padėtų ugdyti kompetencijas per patyrimą.	Atsižvelgta. Siūlymas skirtas BP Įgyvendinimo rekomendacijų daliai	
37.	Programos įgyvendintojams svarbu sukurti ir palaikyti gerą santykį su tėvais, kas sudarytų prielaidas veiksmingam mokymuisi.	Pritariama.	
38.	- Papildyti programos turinį smurto prevencijos klausimu: numatyti gaires smurto įveikai situacijoms mokinių šeimoje ar kitoje aplinkoje; smurto prevencija, kai vaikas atsiskleidžia apie smurto patirtis kitų vaikų akivaizdoje; numatyti kreipimosi į Vaiko teisių organizaciją tvarkas.	Šios galimybės programoje yra numatytos.	Integruojamoji SLURS BP nedingsta, bet naujojoje BP papildomas socialinio – emocinio ugdymo dalimi. Įgyvendindamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos

			<p>Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, 2.1.1 darbo „Išimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo aplinkos ir turinio atnaujinimas, pritaikant įvairių ugdymosi poreikių turintiems mokiniams, integruojant darnaus vystymosi, kūrybingumo, verslumo ir STEAM kompetencijas“ 3 punktą, 2019 m. lapkričio 18 d. Nr. V-1317 Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministras patvirtino Bendrųjų programų atnaujinimo gaires. Gairių projektas buvo pristatomas ir svarstomas švietimo bendruomenėje, visuomenė buvo kviečiama teikti pasiūlymus. Remiantis šiomis Gairėmis atnaujinamos pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokomųjų dalykų programos.</p> <p>Bendrųjų programų atnaujinimo gairėse (2019) nurodyta, jog rengiama arba atnaujinama Socialinio, emocinio, sveikatos, lytiškumo, rengimo šeimai ugdymo ir žmogaus saugos bendroji programa (p.17).</p> <p>Programa atliepia bazinius žmogaus vystymosi poreikius, atsižvelgiant į mokslines rekomendacijas ir vaikų kognityvinės ir emocinės raidos aprašą.</p>
--	--	--	---

39.	<p>Be to, minėtas programos tikslas – didinti psichologinį - socialinį moksleivių raštingumą - vargu ar realistiškai pasiekiamas: ugdytini moksleivių gebėjimai yra tokie aukšti, kad taip juos ugdyti galėtų nebent klinikinės psichologijos ar psichoterapijos specialistai, dar ir patys praėję ilgą asmeninės psichoterapijos kursą. Nėra adekvatu tikėtis, kad taip ugdyti moksleivius galėtų pedagogas, išklauses keletą metodikos kursų. Galima manyti, kad programa kyla iš JAV propaguojamo “terapinės visuomenės” modelio ideologijos, kuriame “autentiškumas” pateikiamas kaip doros pakaitalas; neneigdami tam tikrų programos vertingų pusių, manome, kad Lietuvoje būtina išlaikyti LR Švietimo įstatyme apibrėžiamą ugdymo tikslą formuoti, šalia gebėjimo siekti žinių ir komunikacijos įgūdžių, dorą, atsakingą bei patriotiškai nusiteikusią asmenybę”.³</p>	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Derinama su kitomis BP. Kiti siūlymai skirti pedagogų kvalifikacijos tobulinimui, neprieštarauja su atnaujinamos BP tikslais. Programoje keliami tikslai yra realistiškai pasiekiami, nes jau turime Lietuvos mokyklų patirtį, mokytojų, mokyklų vadovų ir tėvų palaikymą ir pritarimą, kad būtent socialiniam ir emociniam ugdymui būtų skirtas išskirtinis dėmesys skiriant šiam ugdymui papildomą valandą.</p>
40.	<p>Programa, siekdama ugdyti socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos kompetenciją, remiasi redukcionistiniu požiūriu į asmens sveikatą ir lytiškumą.⁴ Pagal LR sveikatos sistemos įstatyme įteisintą sveikatos sampratą, sveikata - tai ne tik ligų ir fizinių defektų nebuvimas (SSI preambulė), o taip pat tai ne tik fizinė ir socialinė, bet ir dvasinė asmens ir visuomenės gerovė (SSI 2 str., 28 d.), todėl sveikatą ir lytiškumą būtina suprasti kaip „dvasinio prado persmelktą psichikos, fizinės, socialinės sričių, glaudžiai tarpusavyje susijusių, visumą“⁵, pagal tai orientuojant tiek žinių apie sveikatos saugojimą suteikimą, tiek ligų ir traumų prevenciją, tiek ir sveikos gyvensenos ugdymą.</p>	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Derinama su kitomis BP. Programos projekte yra siekiama ugdyti ir įtvirtinti šias bendražmogiškąsias vertybes: pagarba, pagalba, atsakomybės sąžiningumas, savidrausmė, draša, geranoriškumas, sveikata ir šeima. Šios vertybės ugdomos kaip formuojamų nuostatų pagrindas. Įgyvendinant programą aktyviais mokymo metodais ir jungiant visą mokyklos bendruomenę, mokiniai turės galimybę demonstruoti įgytas vertybes įgyvendinimų prasmingų bendruomenei projektų metu, pakviečiant į projektus įsijungti ir šeimos narius.</p>
41.	<p>Manome, kad kalbant apie socialinį, emocinį ir sveikatos ugdymą į programą turi būti įtrauktas ir išplėtotas lyčių skirtingumo ir iš to kylančio lyčių papildomumo aspektas. Žmogus visų pirma yra kūniškas lytiškas asmuo, lytinė būtybė, vyras arba moteris, lytiškumas persmelkia visas jo gyvenimo sritis, jis reiškiasi biologiniais, psichikos, socialiniais ir kultūriniais ir dvasiniais žmogaus būties aspektais.</p>	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Derinama su kitomis BP. Programa atliepia bazinius žmogaus vystymosi poreikius, atsižvelgiant į</p>

	<p>(⁶) Mokslas nepaneigiamai rodo vyro ir moters genetinį ir biologinį skirtingumą ir šio skirtingumo sąlygotą</p> <p>³ LR Švietimo įstatymo 3 skyrius</p> <p>⁴ Žinios apie sveikatos saugojimą, ligų ir traumų prevenciją, formuojamos žmogaus gyvybės saugojimo nuostatos ir įgyti socialiniai ir emociniai įgūdžiai padės ugdyti motyvaciją rinktis ir laikytis sveikos gyvensenos principų.(Programos 4.2 p.)</p> <p>⁵ SLURŠ, 10.1.1. p.</p> <p>⁶ Lytiškumas – asmens lytinis tapatumas, atsiskleidžiantis per savęs kaip vyro ar moters, kitos lyties asmens, aplinkinio pasaulio suvokimą, jis reiškiasi biologiniais, psichikos, socialiniais kultūriniais ir dvasiniais žmogaus būties aspektais. (SLURŠ, 6 p. 5 d.)</p> <p>fizinę ir psichinę raidą bei socialinę raišką. Todėl socialinio, emocinio ir sveikatos ugdymo tikslas neturėtų būti atsietas nuo SLURŠ programoje numatyto lytiškumo ugdymo siekio.⁽⁷⁾</p> <p>⁷ Lytiškumo ugdymo siekis – savo prigimtinio lytinio tapatumo suvokimas, atsakingas lytinis elgesys, reigėjimą valingai ir motyvuotai pasirinkti sau ir kitam asmeniui saugiausią (fizinę ir psichinę prasme) lytinį apimantį pagarbą sau ir kitam asmeniui, rizikingo lytinio elgesio pasekmių suvokimą. (SLURŠ, 9.2 p.)</p>		<p>mokslines rekomendacijas ir vaikų kognityvinės ir emocinės raidos aprašą.</p> <p>Nuoseklus socialinis ir emocinis ugdymas padeda realiai vaikams susiformuoti įgūdžius reikalingus tiek pažinti save, tiek kitus, sudaro sąlygas išmokyti konstruktyvaus emocijų reiškinio, bendravimo, empatiškumo, atsakomybės. Būtent šie ir kiti ugdomi SEU metu įgūdžiai yra pamatas kuriant darnius santykius tiek mokykloje, tiek šeimoje.</p>
42.	<p>Programoje nėra daugumos SLURŠ programoje esančių vertybinių nuostatų. Programoje pasigendame tokių vertybinių nuostatų, kaip gerbti žmogaus gyvybę nuo jos pradėjimo iki natūralios mirties (SLURŠ, 10.3.1 p.), vertinti meilę kaip brandžių tarpasmeninių santykių pagrindą, neatsiejamą nuo išsipareigojimo, atsakomybės, doros, pagarbos (SLURŠ 10.3.3 p), tarpasmeniniuose santykiuose asmenį traktuoti kaip tikslą, o ne priemonę tikslui pasiekti (SLURŠ 10.3.5. p) ugdymo siekio.</p>	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Derinama su kitomis BP.</p> <p>Parengtos Programos projektas atitinka ir padeda realizuoti LR Švietimo įstatyme apibrėžiamą ugdymo tikslą formuoti, šalia gebėjimo siekti žinių ir komunikacijos įgūdžių, dorą, atsakingą bei patriotiškai nusiteikusią asmenybę” tikslą ir įgyvendinti LR Švietimo įstatymo 2016 10 18, Nr. I-1489 23.4.; 7.43.11. ir 46.1.12 punktų nuostatas.</p> <p>Programa taip pat neprieštaruoja LR sveikatos sistemos įstatyme įteisintai sveikatos sampratai, ir ypač atkreipia dėmesį papildydama iki šiol taikomas programas žiniomis ir nuostatų ugdymu apie sveikatos saugojimo svarbą, ligų ir traumų prevenciją ir sveikos gyvensenos ugdymą.</p>

			<p>Esame įsitikinę, kad metodologiniai nesutarimai neužkirs kelio vaikų poreikius atitinkančiam, įrodymais grįstam ugdymui. Bendradarbiavimas, o ne skaldymas suteiks prasmę mūsų darbams. Dėl šio tikslo kviečiame svarstyti ir Jūsų organizacijos galimybę įsitraukti ir aktyviau veikti stiprinant tėvystės įgūdžius bei gebėtų vaikams perduoti ir išugdyti atsakingos tėvystės ir motinystės principus.</p>
43.	<p>SLURS programa yra paremta susilaikymo nuo seksualinio aktyvumo paauglystėje principu. Tinkamai neintegavus į Programą lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai vertybinių nuostatų, kyla didelė rizika, kad ji iš vertybiškai orientuotos taps žalos mažinimo programa. Remiantis 2020 m. gruodį paskelbta Irene H. Ericksen, M. S. ir Stan E. Weed žalos mažinimo programos globaliu mastu parodė mažą efektyvumą ir akivaizdų žalingą poveikį paauglių sveikatai lyginant su susilaikymo programomis. (8)</p> <p>⁸ Šioje The Institute for Research and Evaluation studijoje buvo apibendrinti 120 tyrimų, vykdytų 30 metų rezultatai, pripažįstami UNESCO 2009, 2018, CDC - supported Meta- Analysis Study 2012, HHN Teen Pregnancy Prevention Evidence Review 2010-2019. Paaiškėjo, kad Žalos mažinimo programos menkina paauglių seksualinio aktyvumo pavojus, pasauliniu mastu jaunimas nuo 15 iki 24 metų sudaro pusę visų užsikrėnciančių ŽIV, o Lytiniu keliu plintančių ligos paauglių tarpe yra epidemijos lygio ir nuolat gausėja. Paauglių seks aktyvumas susijęs su emocinės sveikatos žalojimu, stresu, gausėjančiais prievartos atvejais, apibendrinant, paauglių mentalinis nebrandumas neleidžia "saugiai" praktikuoti seks santykius. Medicinos mokslas parodė, kad galvos smegenų sritys, atsakingos už sąmoningus sprendimus ir impulsų valdymą galutinai išsivysto apie 25 m. Be to, merginos patiria daugiau rizikos, nei vaikinai (pvz. LKPL jos turi 3 kartus dažniau). Merginų seksualizavimas turi neigiamą įtaką jų akademiniais pasiekimams, emocinei ir fizinei sveikatai. Visų keturių rodiklių analizė per pastaruosius 30 metų: seks aktyvumo mažinimo, prezervatyvų naudojimo, nėštumo prevencijos, ir LKPL prevencijos parodė šių programų neefektyvumą. apžvalga www.institute-research.com/published-cse.php.</p>	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Derinama su kitomis BP.</p> <p>Programos rengėjai sutinka, kad ugdant vaikus svarbu įskiepyti meilę kaip jausmą, ruošti juos palankių ir ilgalaikių santykių kūrimui ir krizių įveikimui, su jomis susidūrus. Kalbant apie santykius šeimoje vienareikšmiškai ypač yra svarbus šeimos vaidmuo, todėl džiaugiamės, kad Lietuvoje yra veikiančios organizacijos, kurios gali padėti tėvams sustiprinti tėvystės įgūdžius. Siūlome aptarti su tėvais šias ir kitas aktualias auginant vaikus temas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Meilės jausmo raidą ir įvairios meilės sampratas: meilė kaip simpatija, meilė kaip draugystė, santuokinė meilė kaip įsipareigojimas, ištikimybė ir atsakomybė kitam.

			<ol style="list-style-type: none"> 2. Meilės, lytinio potraukio, įsimylėjimo panašumai ir skirtumai. 3. Asmenų lygiavertiškumo, atsakomybės, pareigų pasidalijimo šeimoje principų svarbą. 4. Pagalbos būdus krizinėse šeimos situacijose. 5. Skyrybų priežastys ir pasekmės tolesniam gyvenimui.
44.	<p>Pagal LR įstatymus, pagrindiniai vaikų ugdytojai yra jų tėvai. Pagal LR Konstituciją, tėvai turi teisę ugdyti vaikus pagal savo įsitikinimus,⁽¹³⁾ tuo tikslu parinkti jiems priimtinausias ugdymo formas,⁽¹⁴⁾ jie turi pirmumo teisę parenkant vaikams ugdymo turinį.¹⁵ Pagal LR Švietimo įstatymą, tėvai yra švietimo sistemos dalyviai, turintys teisę dalyvauti tiek formuojant ugdymo turinį, tiek jį įgyvendinant. Remiantis šia nuostata SLURŠ programoje buvo suformuluotas mokyklos ir šeimos (tėvų, globėjų, rūpintojų) bendradarbiavimo principas.⁽¹⁶⁾ Analogiškas principas turi būti suformuluotas ir šioje programoje. Atsižvelgiant į visus nurodytus aspektus, ypač į tai, kad šios programos turinys yra glaudžiai susijęs su pasaulėžiūriniais dalykais, manome, kad šiai programai priimti būtina organizuoti plačias viešas diskusijas su tėvais, tėvų ir šeimų interesus atstovaujančiomis organizacijomis, kuriose aktyviai dalyvautume.</p> <p>¹³ „Tėvų teisė ir pareiga auklėti savo vaikus dorais žmonėmis „ LR Konstitucija , 38 str ¹⁴ tėvų teisės ugdyti vaikus pagal savo įsitikinimus -tėvai ir globėjai rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu, renkasi jų ugdymo formą pagal savo įsitikinimus, jeigu tai neprieštarauja teisėtiems vaiko interesams LR šeimos stiprinimo įstatymas, 8 str ¹⁵ „Tėvai turi pirmumo teisę parinkti savo vaikams mokymą „ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija 26 str ¹⁶ Programos įgyvendinimas grindžiamas mokyklos bendruomenės sutarimu ir sutelktu darbu: įvairių ugdymo sričių mokytojų ir kitų ugdymo specialistų bendradarbiavimu, bendromis mokyklos ir šeimos (tėvų, globėjų, rūpintojų) pastangomis, taip pat nevyriausybiinių organizacijų (toliau – NVO) ir sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimu, neprieštaraujančiu Programos nuostatomis. (SLURŠ, 5 p.)</p>	Atsižvelgta iš dalies.	<p>Siūlymas pateiktas ne BP tobulinimui, bet darbo mokykloje su tėvais organizavimui.</p> <p>Pritariame dėl tėvų prigimtinės teisės dalyvauti vaikų ugdymo procese, domėtis ir siūlyti vaikams ugdymo turinį.</p> <p>Tad, vienareikšmiškai, Programos rengėjai neįsivaizduoja sėkmingo programos tikslų pasiekimo be mokyklos ir šeimos partnerystės.</p> <p>BP tobulinimo procese tėvų atstovai kviečiami į organizuojamas diskusijas ir aktualių klausimų aptarimą NŠA organizuojamuose nuotoliniuose susitikimuose, skirtuose aptarti ugdymo turinio atnaujinimo klausimus.</p>

45.	Socialinis, emocinis, sveikatos ugdymas ir žmogaus sauga	Įvairovė ir skirtingi žmonių poreikiai, savo ir bendruomenės poreikių atpažinimas, įvardijimas ir veikimas juos tenkinant. Sąveika su skirtingų kultūrų žmonėmis. Artimiausios bendruomenės poreikį tenkinančio projekto planavimas, įgyvendinimas, vertinimas.	Apsiribojama tik artimiausios bendruomenės poreikius tenkinančia veikla.	Aktualizuoti globalesnį kontekstą, nagrinėjant įvairius ES šalių pavyzdžius, kaip pradinį klasių vaikai gali prisidėti ne tik prie artimiausios, bet ir pasaulio bendruomenės gerovės (pvz. parama nuo karo konfliktų nukentėjusiems vaikams, nykstančių gyvūnų ar augalų išsaugojimo ir pan.) bei patiems juos įgyvendinant. Ši ugdymo programa gali būti labai palanki įgyvendinti Erasmus mokyklinių partnerystės programos projektus.	Atsižvelgta.	
46.	Programa yra labai reikalinga, parengta tinkamai, visapusiškai apima aktualias temas ugdant kompetencijas pasirinktose srityse. Programos paskirties aprašymas parodo siekį sistemingai formuoti bazinius, pamatinius įgūdžius, žinias ir kompetencijas moksleiviams socialinio, emocinio' sveikatos ugdymo ir žmogaus saugos temomis. pozityvu, jog socialiniai ir emociniai gebėjimai numatomi ugdyti spirales principu, kartojant kasmet ir pridėdant kiekvienam Įgūdžio ar gebėjimo mokymosi algoritmui po vieną jį plėtojančią ir įtvirtinančią žingsnį ar skirtingą kontekstą. Mokymo turinys aprašytas siekiant įvardinti siekiamą formuoti kompetenciją pobūdį. Svarbu, kad išskirstant turinį pagal klases, programos mokymo medžiaga, jos pateikimas atitiktų vaikų bei paauglių amžiaus ypatumus. Inovatyvu, jog programoje numatoma taikyti tik aktyvius ir įtraukius mokymo metodus, įdomiai bendradarbiauti su atskirų sričių specialistais. Siūlyčiau diegiant programą daugiau pasinaudoti ir nuotolinio ugdymo galimybėmis, kokybiškai paruoštą medžiagą suplanuoti parodant visos šalies moksleiviams, o taip pat pasinaudoti galimybe pritaikyti šioje programoje ir kitose šalyse pagal vaikų amžių puikiai sukurtus mokomuosius, interaktyvius instrumentus, filmukus ir kt.				Pritariama. Atsižvelgti rengiant BP Įgyvendinimo rekomendacijas.	
47.	Programoje numatoma bendradarbiauti su visuomenės sveikatos specialistais, tai gera galimybė, nes šių specialistų rengimo programos ir turimos kompetencijos apima daug šioje programoje numatytų sričių. Dar siūlyčiau diegiant ir vykdant šią programą mokyklose, aktyviai įtraukti, bendradarbiauti ir su kitais mokykloje dirbančiais specialistais: psichologu, socialiniu pedagogu ir kt.				Pritariama. Siūlymas skirtas bendriesiems ugdymo planams, ugdymo proceso organizavimui mokykloje.	
48.	Siūlau pradiniam ugdyme orientotis į vaikų veiklos įgūdžių formavimą, vengti žodinio aiškinimo, nužudančio norą domėtis patiems. Klausimų kėlimas ir atsakymų ieškojimas galėtų būti šios programos pagrindas visose klasėse, o mokinių klausimai būtų orientyras, kas jiems aktualu, ką				Pateikti siūlymai naudingi Sveikatos ir fizinio ugdymo srities Bendrajai daliai.	

	jie pritaikys savo gyvenime realiu metu. Teorinis pagrindimas būna prasmingas mokiniams reflektuojant savo patirtis (skirtingai nuo daugelio kitų mokomųjų dalykų). Sąmoningu suvokimu yra realu remtis pagrindinėje mokykloje, bet per anksti pradinėje.		
49.	Džiugina atsirandanti galimybė mažinti mokinių mokymosi krūvio apimtį ir siekti kokybės, susiejant programą su socialine veikla. Siūlau praplėsti, numatant galimybę sieti turinį su mokinių išgyvenimais kasdienybėje, stovyklose, kitose pamokose įgytomis žiniomis, žiniasklaidoje aptariamais įvykiais.	Pritariame. Svarbu stiprinti integraciją su kitais dalykais, su BP.	
50.	Mokymosi turinio konstravimas ne pagal išankstinį programos planą, o pagal mokinių poreikius reikalauja iš mokytojo kūrybiškumo ir išlavintų įvairių kompetencijų. Būtų puiku, jei pagal šią programą dirbtų turintis autoritetą bendruomenėje mokytojas, gebantis kurti prasmingą ryšį su mokiniais, o ne „eiti programą“. NŠA reikėtų galvoti apie paramos sistemą mokytojams, motyvuotiems dirbti pagal šią programą.	Pritarime.	
51.	Siūlau neprisiršti prie SEU programos metodikos, o derinti įvairiose programose mokytojų įvaldytas metodikas ir dabar integruojamose programose esantį turinį. Matant pasaulio kaitą ir atsirandančias vis naujas galimybes siūlau pradėti pasitikėti mokytojais ir mokiniais, suteikti šansą šią programą įgyvendinančiam mokytojui realizuoti savo pašaukimą.	Siūlymas visų BP įgyvendinimui.	
52.	Siūlau išnaudoti Vaiko gerovės komisijos įdirbį, nes V GK analizuoja mokyklos problemas, sprendžia sunkiausius socialinės ir emocinės kompetencijų raiškos mokykloje atvejus.	Siūlymas skirtas Bendriesiems ugdymo planams ir / arba darbo organizavimui mokykloje.	
53.	Siūlau numatyti visų mokyklos mokytojų įsitraukimo į programos įgyvendinimą galimybes, pvz., mokinių socialinės ir emocinės kompetencijų plėtojimo numatymas renginiuose ar raiškos įvertinimas pamokose.	Siūlymas skirtas BP Įgyvendinimo rekomendacijoms.	

54.	Siūlau įprastą pažangos vertinimą keisti mokinio refleksijomis ir įsivertinimu, sudaryti sąlygas pačiam mokiniui pagrįsti savo kompetencijos lygį ir planuoti saviugdą, remiantis savo individualiame kompetencijų aplanke sukauptais įrodymais.	Atsižvelgta. Pildoma.	
55.	Viena savaitinė „išgyvenimo“ pamoka tradicinėse mokyklose, dvi savaitinės pamokos jaunimo ar specialiųjų klasių mokiniams galėtų būti vertinga investicija į mokinių ir visuomenės ateitį.	Siūlymas Bendriesiems planams. skirtas ugdymo	